

ארחות חיים

ספק בתפילה

דמויות מוזפת

הרב חיים דוד הלוי זצ"ל

הרב חיים דוד הלוי זצ"ל

פוסק והוגה דעות. כיהן כרבה הראשי של העיר ראשון לציון ולאחר מכן של תל אביב - יפו. שיעורי התורה שמסר הרב בקהילות בהן כיהן היו הבסיס לספרו 'מקור חיים השלם', ששילב דברי הלכה ואגדה, ומנהגי כל העדות. לאחר סיום חמשת חלקי הספר, הוציא לאור את 'קיצור שולחן ערוך מקור חיים' שהוא ליקוט הלכות מתוך הספר 'מקור חיים השלם', המשמש כספר לימוד ההלכות העיקרי במערכת החינוך הממלכתית דתית.

לפעמים קורה לנו שאנחנו מסופקים אם התפללנו (תפילת שחרית, מנחה או ערבית של יום חול) או לא. בדרך כלל זה קורה אם אנחנו רגילים להתפלל בשעה קבועה, למשל אנחנו מתפללים תפילת 'מנחה גדולה', אך באותו יום היינו עסוקים בפעילות מסויימת או נסענו למקום כלשהו ולכן לא התפללנו בשעה הקבועה. כשהגיע זמן תפילת 'מנחה קטנה' אנחנו מסופקים ולא ממש זוכרים אם התפללנו כבר מנחה או לא. במקרה זה, עלינו להתפלל מנחה כאילו לא התפללנו. אך לפני שנתחיל להתפלל נעשה תנאי ונאמר: "אם לא התפללתי כבר אני מתפלל כעת תפילת חובה, ואם כבר התפללתי אני מתפלל כעת תפילת נדבה". וגם אם נזכרנו באמצע התפילה שכן התפללנו, נמשיך בתפילה ונסיים אותה כרגיל. אבל אם התחלנו להתפלל כי היינו בטוחים שלא התפללנו וגם לא אמרנו את התנאי הנזכר, במקרה זה אם נזכרנו באמצע התפילה שכבר התפללנו, נפסיק את התפילה מיד ואפילו אם אנחנו באמצע הברכה.

תפילת תשלומין

אם מסיבה כלשהי שלא בכוונה שכחנו להתפלל תפילת שחרית, מנחה או ערבית, ועד שנזכרנו כבר עבר זמן התפילה, עלינו להתפלל את התפילה הבאה פעמיים, פעם בשביל התפילה אותה אנחנו מתפללים ופעם שניה כ'תשלום' (במקום) התפילה אותה הפסדנו. לדוגמא אם חזרנו בערב מטויל והיינו עייפים מאוד והלכנו לישון ושכחנו להתפלל ערבית, בבוקר כשנתפלל תפילת שחרית נתפלל את תפילת העמידה פעמיים. התפילה הראשונה תהיה לשם תפילת שחרית, והתפילה השניה תהיה עבור תפילת ערבית של אתמול אותה לא התפללנו. חשוב מאוד לשמור על הסדר ולהקדים קודם כל את התפילה אותה אנחנו מתפללים כעת ורק לאחר מכן נתפלל את תפילת התשלומין. ואם לא התפללנו שחרית, נתפלל מנחה פעמיים ואם לא התפללנו מנחה נתפלל ערבית פעמיים.

תפילת תשלומין מועילה רק לתפילה הסמוכה. לכן, אם מסיבה כלשהי שכחנו להתפלל גם שחרית וגם מנחה, כשנתפלל ערבית נתפלל את תפילת העמידה פעמיים, הפעם הראשונה בשביל תפילת ערבית והפעם השניה בשביל תפילת מנחה שהפסדנו. ומה לגבי תפילת שחרית? כיון שהיא לא סמוכה לתפילת ערבית שאנו מתפללים כעת, כבר אין לנו אפשרות להשלים אותה.

תשלומין בתפילות השבת

למדנו קודם, שאם שכחנו להתפלל תפילת שחרית, מנחה או ערבית עלינו להשלים את אותה תפילה שהפסדנו, בתפילה שאנחנו מתפללים כעת. כך עלינו לנהוג גם בתפילות השבת.

אם לדוגמא שכחנו להתפלל תפילת מנחה של שבת נתפלל תפילת ערבית של מוצאי שבת פעמיים, הראשונה בשביל ערבית, ובה גם נסיף את תפילת 'אתה חוננתנו' בברכת 'חונן הדעת' (כמו בכל ערבית של מוצאי שבת), ואת התפילה השניה נתפלל במקום תפילת מנחה של שבת, ובה לא נאמר 'אתה חוננתנו', כי היא במקום תפילת מנחה של שבת.

מנחה גדולה וקטנה

זמן תפילת מנחה מתחיל חצי שעה (זמנית) לאחר חצות היום ומסתיים בשקיעת החמה. בכל הזמן הזה אנחנו יכולים להתפלל תפילת מנחה.

זמן זה של מנחה נהוג לחלק לשני זמנים הנקראים: 'מנחה גדולה' ו'מנחה קטנה'.

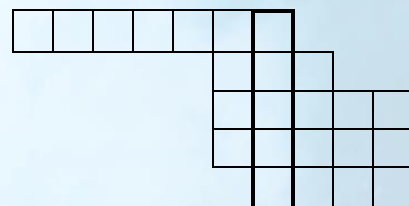
זמן מנחה גדולה מתחיל בחצי שעה (זמנית) אחר חצות היום, והוא נקרא כך כי זמן מנחה זו הוא ארוך (גדול).

זמן מנחה קטנה מתחיל שעתים וחצי (זמניות) קודם השקיעה ונמשך עד השקיעה, והוא נקרא כך כי זמן מנחה זו הוא קצר (קטן), רק שעתים וחצי.

ישנן הלכות שונות הקשורות לזמן מנחה גדולה וקטנה, לכן חשוב שנדע להבחין בניהן ומתי מתחיל הזמן של כל אחת מהן.

שאלות חזרה

1. שם התפילה במקום זו ששכחנו.
2. במקרה זה נתפלל כאילו לא התפללנו.
3. איזו תפילה היא לשם תשלומין? הראשונה או השנייה?
4. שם תפילת המנחה שזמנה ארוך יותר.
5. ההיפך מתפילת חובה.

(אם פתרתם נכון, קיבלתם את המילה 'תפילה' בטור המודגש)

טעות בתפילה

אם שכחנו להתפלל תפילה כלשהי יש לנו אפשרות להשלים אותה בתפילה שאחריה. כל עוד הסיבה שלא התפללנו היא כי שכחנו וזה נעשה שלא בכוונה. אבל אם ויתרנו לעצמנו ובכוונה לא התפללנו, הפסדנו את התפילה לגמרי ולא נוכל להשלים אותה.

לא רק אם לא התפללנו תפילה (בשוגג) אנחנו צריכים להשלים אותה, אלא פעמים קורה שכן התפללנו, ובכל זאת עלינו להשלים את התפילה, בתפילה הבאה אחריה. זה קורה כאשר טעינו בתפילה טעות המחייבת אותנו לחזור ולהתפלל שוב את אותה תפילה (דוגמאות למקרים אלה נלמד בעזרת ה' בהמשך). אם טעינו בתפילה, וכאשר שמנו לב לכך חזרנו והתפללנו מיד את התפילה ותיקנו את הטעות, יצאנו ידי חובת התפילה. אבל אם לא שמנו לב שטעינו, ולא חזרנו והתפללנו שוב כדי לתקן את הטעות, הדבר נחשב לנו כאילו לא התפללנו כלל. במקרה זה עלינו להשלים את התפילה ולהתפלל את התפילה הבאה פעמיים, בדיוק כפי שאנו נוהגים כאשר לא התפללנו כלל.

למשל, אם היה היום ראש חודש והתפללנו מנחה אך שכחנו לומר 'יעלה ויבוא' וסיימנו את התפילה. אם נזכרנו ששכחנו לומר 'יעלה ויבוא' לפני שעבר זמן תפילת מנחה, עלינו להתפלל שוב את תפילת מנחה והפעם לא לשכוח לומר 'יעלה ויבוא'. אך אם נזכרנו רק לאחר שהגיע זמן תפילת ערבית, נחשב כאילו לא התפללנו מנחה ועלינו להתפלל ערבית פעמיים.

אם גם בתפילת ערבית אומרים 'יעלה ויבוא' (כי גם למחרת ראש חודש), נתפלל את התפילה השניה כתשלומין לתפילת מנחה ונאמר גם בה 'יעלה ויבוא'. אבל אם בתפילת ערבית כבר לא אומרים 'יעלה ויבוא' (כי הסתיים ראש חודש), נתפלל את תפילת התשלומין בתנאי של נדבה (כפי שלמדנו קודם ב'ספק בתפילה').

תשלומין של שליח ציבור

למדנו שאם שכחנו להתפלל תפילה אחת, למשל תפילת שחרית, אנחנו צריכים להתפלל תפילת מנחה פעמיים.

מה הדין אם אני שליח ציבור ומלבד תפילת הלחש אני חוזר על התפילה ומתפלל אותה בקול. האם תפילת ה'חזרה' יכולה להיחשב עבורי כתשלומין לתפילת שחרית שפיספסתי?

התשובה היא: כן. אם אני שליח ציבור, לפני שאתפלל את תפילת החזרה אכונן שתפילה זו תהיה תשלומין עבור תפילת שחרית, ובזה אצא ידי חובה, ולא אצטרך להתפלל את תפילת העמידה פעם נוספת.

